

Indhold

Indledning	5
1 Identitet og selvopfattelse som psykologiske begreber	11
2 Udviklingen af identitet og selvopfattelse	29
3 Identitet som social konstruktion	71
4 At starte på universitetet	95
5 Køn og unges selvopfattelse	125
6 Forældreskab	153
7 Forhandling af sociale identiteter på tværs af klasserum	179
8 Unges identitet og selvopfattelse. Afslutning, status og perspektiver	211
9 Referencer	229
10 Chapter overviews	253
Forfatterfortegnelse	257

Indledning

Under menneskets identitetsdannelse synes der at være perioder, hvor individet er særlig udfordret og fokuseret på definition og skabelse af forståelse af, hvem man er. Ungdomstiden byder på en periode med omfattende ændringer – blandt andet i forbindelse med forandrede relationer mellem de unge og deres forældre, i forhold til positionsforhandlinger i skolen og kønsidentitet.

Identitet som fænomen optræder i adskillige sammenhænge, og de seneste år har budt på en stigende interesse. Det synes dermed relevant for nærværende bog at belyse og præcisere, hvad begrebet identitet dækker over. Blandt andet for at medskabe en skarpere nuancering af identitet og diskutere, hvilke elementer som er relevante i forståelsen af fænomenet. Til forståelse af identitet og selvopfattelse inddrages forskellige teoretisk orienterede tilgange, overordnet set anlægges såvel udviklings-, social- og personlighedspsykologiske samt virksomhedsteoretiske perspektiver. Herunder er forskellige tilgange til hvorledes identitet skal begribes; som en rent subjektiv fornemmelse eller personlig konstruktion eller som udtryk for kulturelle og diskursive processers manifestation tilknyttet det enkelte menneske. Ydermere kan identitetsdannelsen betragtes som en livslang proces, hvor individet løbende forandrer sig som

person og tillige ændrer sin selvopfattelse – identitetsdannelse kan således ses som en aldrig afsluttet proces.

I forbindelse med hvad der er med til at definere det enkelte individs identitet synes vekselvirkningen mellem egne og andres forventninger til én samt bestræbelse på at leve op til disse at være centrale aspekter. Dermed pointerer bogens kapitler identitet som indeholdende både det sociale og samfundsmæssige og det individuelle personlige aspekt. Derudover diskuterer bogen det temporale aspekt, blandt andet i form af spørgsmålet om, i hvilken udstrækning den enkelte person har en bevidsthed om og oplevelsen af at være den samme person over tid og sted. Samlet set skitseres en udstrakt ungdomsperiode, hvor der inddrages materiale fra 12-13 årige og op til undersøgelser omhandlende unge, der starter på universitetet – en periode der betegnes gryende voksenhed.

Intentionerne med bogen er at fremlægge nyere empirisk forskning, der belyser, hvordan danske unge udvikler identitet og selvopfattelse. Centrale temaer omhandler således unges studiestart, unges positionsforhandlinger og udvikling, forskelle mellem køn i forhold til identitet og selvopfattelse, unge i det postmoderne samfund samt hvilken indflydelse forældrene har for de unges selvopfattelse.

Samtlige kapitler tematiserer de unges identitet og præsenterede begreber (som f.eks. selvværd, selvopfattelse og identitet), er tænkt til at danne en rød tråd gennem bogen. Resultater af empirisk forskning fremlægges fra forskellige vinkler i forhold til unge, hvorved kompleksiteten og diversiteten, der gennemsyrrer et ungdomspsykologisk forskningsfelt, træder frem.

Med bogen ønskes endvidere at understrege, at den overordnede sammenhæng og ramme, hvori fremlagte begreber og forskning skal forstås, er en vesteuropæisk kontekst. Enhver (ramme)forståelse af unges identitet og selvopfattelse vil være kontekstuel bundet i forhold til betydningsfulde andre og til kultur og samfundsmæssige værdier (Dencik, 2005) på mikro-makrosystemniveau (Bronfenbrenner & Morris, 2006).

Disposition

Hvad har de enkelte kapitler til hensigt at bidrage med i belysningen af unges udvikling af identitet og selvopfattelse?

I bogens første kapitel defineres, afklares og diskuteres begreberne selv, selv værd, selvopfattelse, selvtillid og identitet ud fra en række forskere, der har beskæftiget sig med begrebsdefinitioner og forskning, med henblik på at afklare det begrebsmæssige fundament.

Herefter er formålet med kapitel 2 at introducere en dybere forståelse af, hvordan de forskellige dimensioner af selvopfattelse samvirker og forandres i takt med tid, sted og de unges samspilserfaringer. Kapitlet er således primært en introduktion til den multidimensionale forståelse, som understreger, at børn og unge opfatter sig selv mere og mere differentieret i takt med, at de bliver ældre. Flere og flere dimensioner af selvet skelnes fra hinanden i samme takt. Kapitlet fører forståelsen tilbage til tidlige psykologiske teorier om selvet og trækkes videre over i en nutidig, regulær udviklingspsykologisk redegørelse for unges identitet og selvopfattelse. Den historiske tilgang er tænkt til at give en forståelsesmæssig dybde og tyngde som et brugbart fundament for læsningen af bogens resterende kapitler. Endelig understreger kapitlet, hvorledes konteksten og betydningsfulde andre har en afgørende indflydelse på børn og unges positive eller negative selvopfattelse.

Kapitel 3 belyser identitetsdannelsen set fra en socialkonstruktivistisk synsvinkel. Fokus er på, hvordan identitetsdannelsen påvirkes og udfordres af senmoderniteten, der er præget af kulturelle opbrud. Grundlæggende drejer det sig om ændringer af både teknologiske, sociale og kulturelle forhold – og dermed i virkeligheden de mest grundlæggende samfundsmæssige strukturer. Hermed understreges det, hvordan makrosystem forhold reciprok har indflydelse på – medieret af menneskets favntag – den postmoderne identitetsdannelse.

Dernæst fremlægges i kapitel 4 et kvalitativt studie af identitetsdannelse og unges udvikling i starten af universitetslivet. Starten på et vidergående studie kan forstås som en overgangsfase mellem tilværelsen som ung og det senere voksne arbejdsliv. I undersøgelsens centrum står spørgsmålet om overgangsfasen har en signifikant indflydelse på de unges fornemmelse af identitet og selvopfattelse?

Kapitel 5 omhandler emnet køn og unges selvopfattelse. Herunder diskuteres der blandt andet, hvorvidt køn skal opfattes som et statisk eller dynamisk fænomen, hvordan drenge og piger opfatter sig selv med henblik på afdækning af kønsforskelle, og hvorledes forældrenes opdragelsesstil påvirker de unges selvopfattelse, samt hvordan psykologien kan ses som havende indflydelse på den generelle sam-

fundsmæssige opfattelse af køn. I den forbindelse præsenteres et nyt dansk studie af unges selvopfattelse i relation til køn, hvor unge fra folkeskolens 9. klasse og fra gymnasiets 3.g har medvirket. Afslutningsvist reflekterer kapitlet over køn som et foranderligt fremtidsfænomen, hvor blandt andet den androgyne kønsidentitet i det postmoderne samfund diskuteres.

Centralt for det efterfølgende kapitel 6 er en fremstilling af forældreskab og opdragelsesstil i nyere og klassiske studier. Hermed synliggøres den betydningsfulde indvirkning konteksten (som her udgøres af familien) spiller i forbindelse med unges identitetsdannelse. Kapitlet understreger, at vi må tale om en vedvarende selvdannelse i interaktionen mellem unge og forældre. Kapitlet afsluttes med en perspektivering til udfordringerne for fremtidens forældre i et samfund i rivende udvikling.

Kapitel 7 har fokus på forhandling af sociale identiteter og "fremmelighed" i bestræbelsen på at belyse indgangen til et ungdomsliv. Teksten har til hensigt at vise hvordan person, kultur og samfundsmæssig væren er tæt spundne i forhold til identitetsdannelse. Gennem rige datauddrag betones hvordan sociale identiteter forhandles og kommunikeres ud fra værdier om "fremmelighed" blandt 6. klasses elever (fokus er lagt på pigerne) i overgangen til 7. klasse på en ny skole. Diskussionen inddrager også elevernes hierarkiske positioner, som er konstant udfordret af både andre elever samt det enkelte individ selv. Kapitlet bidrager med et udviklingspsykologisk og fænomenologisk førstepersons perspektiv på identitetsprocessen og dens mikrogenetiske dannelse henover et kort udviklingsforløb.

Afslutningsvist byder kapitel 8 på en opsamling af de væsentligste indsigter og diskussioner, vurdering af metodologiske begrænsninger samt refleksioner omkring vedkommende temaer til yderligere udforskning.

Perspektiver og afgrænsning

Nærværende bog har måttet foretage en stram afgrænsning med henblik på, hvilke områder inden for unges identitet, der kunne tages op og resultere i en tilstrækkelig grundig fremstilling indenfor de afstukne muligheder. Der er således fravalgt at inddrage en belysning af religiøs, etnisk, national samt politisk identitet. I stedet kunne et tilvalg af disse

væsentlige områder af identitet have bidraget med en yderligere kontekstuel forståelse af identitet, og man kunne med rette – blandt andet ud fra en kulturhistorisk aktuel vinkel – have argumenteret for, at disse andre perspektiver ville have været relevante at inddrage. Men inden for bogens rammer har det desværre ikke været muligt at opnå en tilfredsstillende teoretisk og empirisk fremstilling deraf.

Perspektiverne ovenfor ligger således til en fremtidig afdækning, analogt med spørgsmålet om køn og forhandling af identitet blandt både piger og drenge. Bogens kapitler betoner, at det senmoderne samfund stiller nye udfordringer for unges udvikling af selvopfattelse, identitet og individuelle kompetencer. I en videre udforskning kunne det være relevant at undersøge disse nye udfordringer, det nuværende og det (før)moderne samfund i forhold til, hvad de unge har til rådighed at udfolde sig i, og hvilke præmisser det sætter for identitetsdannelsen. Den fremherskende tendens til øget konsumtion og adgang til medier og viden samt øgede individualiserede valgmuligheder giver på en gang en åben vifte og en sporing, der kan indsnævres. Bogen forsøger at skitsere forandringer, en mere relativ og perspektivrig vinkel på unges identitetsdannelse, hvor blandt andet øget refleksivitet er påkrævet i forhold til en kompleks samfundsmæssig navigering, hvor den unge simultant forholder sig til omverden, relationer, til sit eget liv og (sig) selv.